

SCENARIUSZ ZAJĘĆ

WAKACJE W RAJU. ANTROPOLOGICZNE SPOJRZENIE NA WSPÓŁCZESNE PODRÓŻOWANIE

Podróżujemy, poznajemy nowe regiony, kraje lub kontynenty, często bez myślenia o tym, czym właściwie jest turystyka i jaki ma ona wpływ na odwiedzane miejsca. W czasie zajęć zastanowimy się, jakie kraje postrzegamy jako egzotyczne oraz jakie relacje zachodzą pomiędzy odwiedzającymi i odwiedzanymi.

Cele:

- poszerzenie wiedzy o współczesnej turystyce i dziedzictwie;
- refleksja nad definiowaniem pojęcia egzotyzacji;
- spojrzenie na obustronne relacje turysta–miejsce;
- zwiększenie wiedzy o antropologii jako dyscyplinie naukowej oferującej wiedzę pozwalającą na głębsze zrozumienie poszczególnych regionów świata.

ZADANIE PIERWSZE

TURYSTYKA, CZYLI CO?

Celem zadania jest wprowadzenie w tematykę spotkania oraz uwspólnienie wiedzy o turystyce. Ważne jest dopytanie o skojarzenia związane z pojęciem turystyki. Zadając pytania, można wprowadzić grupę szerzej w tematykę spotkania, poruszając różne wątki, do których będziesz nawiązywać w dalszej części zajęć.

Zacznij od pytań: *Czym jest dla Was turystyka? Jakie są Wasze skojarzenia związane z turystyką? Następnie można dopytać: Co/któ decyduje o tym, czy jakieś miejsce jest turystyczne? Dlaczego jedno miejsce jest turystyczne, a inne nie?*

Podsumuj rozmowę, zwracając uwagę na odpowiedzi grupy, w szczególności na pojawiające się skojarzenia związane ze słowem turystyka. O ile się pojawią, to wyłap i uwypuklij te, które będą omawiane w dalszej części warsztatu.

5 minut

dyskusja, burza
mózgów

prezentacja
(slajd nr 2)

ZADANIE DRUGIE

EGZOTYKA

20 minut

dyskusja, burza mózgów, praca w grupach

prezentacja (slajdy nr 3-6)

Słowem, które nierozzerwalnie łączy się z globalną turystyką i takim, które często przychodzi nam do głowy, kiedy mówimy o turystyce, jest egzotyka. Jeśli to słowo pojawiło się podczas poprzedniego ćwiczenia, oprzyj się na skojarzeniach, które wówczas padły.

Zapytaj osoby uczestniczące, co ich zdaniem oznacza słowo „egzotyka” i co to znaczy, że coś jest „egzotyczne”. Po każdej odpowiedzi zadawaj kolejne pytania:

Jeśli egzotyczne znaczy inne, to jak bardzo inne? Jak to zmierzyć? Jeśli egzotyczne jest miejsce, gdzie mówi się innym językiem, to jakim?

Czy norweski jest tak samo egzotyczny, jak japoński? Jeśli egzotycznie znaczy daleko, to jak daleko? Jeśli ciepły klimat, to jak bardzo ciepły? Jeśli egzotyczne miejsca zamieszkują osoby o innym kolorze skóry niż my, to czy każdy kolor skóry może być uznany za egzotyczny? Czy tylko inny niż biały? Jeśli tak, to czy każdy niebiały może być egzotyczny? Zachęć do dyskusji na forum grupy.

Po takiej burzy mózgów **podziel osoby uczestniczące na ok. 5-osobowe grupy**. Zadaniem grup jest wypisanie jak największej liczby krajów, które uznają za egzotyczne. Czas na wykonanie zadania to **3 minuty**. Po wykonaniu zadania poproś grupę, która wypisała najwięcej przykładów, o odczytanie ich, a kolejne grupy o uzupełnienie, jeśli wypisali kraj, który nie został jeszcze wymieniony.

Zbierz osoby uczestniczące z powrotem w jedną grupę i zapytaj, co te wszystkie kraje mają ze sobą wspólnego.

Zwróć uwagę, że skojarzenia z egzotyką mogą obejmować swoim znaczeniem większość świata, w tym kraje należące do zupełnie innych kręgów kulturowych, a najczęściej są to tereny poza Europą, Stanami Zjednoczonymi i Kanadą, czyli kraje tzw. globalnego Południa. Egzotyka to słowo nacechowane konkretnymi emocjami, oczekiwaniami, stereotypami. Najczęściej kojarzone jest z czymś odległym, obcym, co uwypukla różnicę pomiędzy „nami” a „innymi”. To także słowo o zachodnim rodowodzie, rozpowszechnione w czasach rozkwitu kolonializmu, kiedy jedne kraje, w tym wiele krajów europejskich, podporządkowywało sobie inne (m.in. afrykańskie, azjatyckie). Zapytaj grupę: *Czy sądzicie, że np. Indonezyjczycy określiliby Polskę jako kraj egzotyczny?* Chociaż może to być kraj bardzo dla nich inny i daleki, z wielu doświadczeń i relacji etnograficznych wynika, że niekoniecznie – egzotyka to termin „zachodni”, jakim posługują się mieszkańcy globalnej Północy i to relacja do ich rzeczywistości określa, co jest egzotyczne, a co nie. Tym samym też to w Europie decyduje się, co jest egzotyczne i co jest atrakcyjne dla europejskiego turysty.

ZADANIE TRZECIE

30 minut

praca w grupach,
dyskusja

prezentacja
(slajdy nr 7-8)
fragmenty tekstów

Załącznik nr 1

TURYŚCI VS. MIEJSCOWI – (NIE)RÓWNE RELACJE

Celem zadania jest zwrócenie uwagi na globalne zależności oraz relacje turysta–miejscowy. **Podziel osoby uczestniczące na cztery grupy.**

Wydrukuj przygotowany **Załącznik nr 1: Turyści vs. miejscowi – (nie)równe relacje**. Fragmenty 1A, 2A i 3A opisują sytuację związaną z turystyką w Hampi w Indiach (urywki tekstu *Znikanie Hampi. Wymazywanie ludzi z krajobrazu dziedzictwa UNESCO w Indiach* Natalii Bloch. Fragmenty 1B, 2B i 3B opisują pewne zagadnienie turystyczne z Île des Pins w Nowej Kaledonii (urywki tekstu *Zgodnie z rozkładem – turystyka wycieczkowa na Île des Pins (Nowa Kaledonia)* Karoliny Kani).

W zależności od wielkości grup możesz wydrukować fragmenty w więcej niż jednym egzemplarzu, tak aby na jedną grupę przypadała więcej niż jedna kopia, co ułatwi jednoczesne czytanie większej liczbie osób.

Rozdawaj grupom po kolei, w odstępach co ok. 5 minut, fragmenty od 1 do 3 – odpowiednio dwóm grupom o Hampi, dwóm o Île des Pins. Po wręczeniu grupie każdego kolejnego fragmentu poproś osoby uczestniczące, aby po przeczytaniu go porozmawiały w swojej grupie o tym, jak ich zdaniem w tym przypadku kształtują się relacje między turystami a lokalnymi mieszkańcami.

Pytania pomocnicze: *Co jest w tym przypadku pozytywnym wpływem turystyki, a co negatywnym? Czy przedstawione w tym fragmencie relacje są równe? Kto w tej relacji czerpie więcej korzyści? Jakie są zyski, a jakie straty i dla kogo?* Poproś, aby odwołali się do przeczytanego tekstu, własnej wiedzy i doświadczeń.

Po przeczytaniu i przedyskutowaniu ostatniego fragmentu zadaniem grup będzie wypisanie wymienionych w czasie wcześniejszych dyskusji konsekwencji relacji turystycznych dla turystów i miejscowych w różnych kontekstach: gospodarczym, przyrodniczym, kulturowym itp.

Po zakończeniu pracy poproś jedną z grup czytającą fragmenty o Hampi o streszczenie przeczytanej przez nich historii i wypisanych konsekwencji relacji turysta–miejscowy. Następnie zapytaj drugą grupę, która czytała fragmenty o Hampi, czy chcą coś dodać. Analogicznie zrób z grupami pracującymi z tekstem o Île des Pins. Podyskutujcie na forum o tym, czy któreś z wymienionych przez grupy punktów wzbudzają kontrowersje.

Zapytaj osoby uczestniczące, czy znają inne przykłady skomplikowanych relacji turyści–miejscowi. Pytanie pomocnicze: *Czy przychodzą wam do głowy przykłady innych miejsc, które zmieniły się pod wpływem turystyki lub były poddane podobnym procesom jak Hampi czy Île des Pins?*

Komentarz dla osoby prowadzącej:

Przykładem innych miejsc mogą być:

→ Barcelona

<https://krytykapolityczna.pl/swiat/ue/tourists-go-home-hiszpania-ma-do-sc-turystow/>

→ Wenecja

 <https://www.national-geographic.pl/artukul/znikajaca-wenecja?page=1>

→ Kraków

 <https://www.fly4free.pl/krakow-nadmiar-turystow/>

ZADANIE CZWARTE

SZUKAJĄC AUTENTYCZNEGO(?) DZIEDZICTWA

15-20 minut

praca w grupach,
dyskusja
na forum

prezentacja
(slajdy nr 9-11)

Załącznik nr 2

Zadanie ma na celu wskazanie osobom uczestniczącym wieloznaczności i pojemności pojęcia „dziedzictwa” i problemów z jego definiowaniem.

Pokaż osobom uczestniczącym slajd z hasłem „Dziedzictwo” i poproś o wymienienie na forum skojarzeń z nim związanych. Zrób analogicznie z hasłem „Atrakcja turystyczna”. Na końcu zaprezentuj grupie hasło „Autentyczność” i zapytaj, czym jest autentyczność w kontekście dwóch poprzednich haseł: dziedzictwa i atrakcji turystycznej.

Następnie podziel całą grupę na mniejsze zespoły (2–4-osobowe). Każdemu z nich rozdaj jeden przykład dziedzictwa będącego jednocześnie atrakcją turystyczną (zdjęcie + krótki tekst). Zadaniem każdego zespołu jest uargumentowanie, czy jest to dziedzictwo, czy atrakcja turystyczna.

W przykładach mogą pojawiać się pamiątki, które turyści mogą przywozić z podróży. Porusz wtedy wątek autentyczności pamiątek w nawiązaniu do dziedzictwa.

Pytania pomocnicze: *Kto decyduje o tym, czy coś jest autentyczne? Czy dziedzictwo może powstawać w obecnych czasach? Czy można jednoznacznie wskazać, czy coś jest dziedzictwem, a coś nie?*

Komentarz dla osoby prowadzącej:

Omawiając pojęcie dziedzictwa, warto zwrócić uwagę na jego pojemność i nieoczywistość znaczeniową. Warto podkreślić subiektywny charakter dziedzictwa – nie ograniczajmy się do dziedzictwa narodowego czy regionalnego, ujętego w listach, spisach czy rejestrach. W nowoczesnym rozumieniu pojęcia dziedzictwo kryją się także lokalne, „małe” opowieści, czyli mówiąc szerzej – lokalne dziedzictwo, które jest tworzone przez indywidualne historie, opowieści czy spostrzeżenia. Dziedzictwem może być zarówno Wawel, jak i gminne dożynki, przepis na pierogi, kamień w lesie będący śladem po cmentarzu lub rodzinna opowieść przekazywana z pokolenia na pokolenie.

Fragment tekstu *Anatomia atrakcji – czyli jak stworzyć coś z niczego* dr Marty Derek (<https://post-turysta.pl/artukul/anatomia-atrakcji>):

W zależności od rodzaju obiektu John Swarbrooke wyróżnił cztery rodzaje atrakcji: atrakcje przyrodnicze (wodospady, jaskinie, formy skalne itp.), obiekty stworzone przez człowieka, ale w innych niż turystyczny celach (świątynie, dwory, pałace, obiekty techniki itp.), obiekty stworzone przez człowieka i od początku pomyślane jako atrakcje turystyczne (np. parki rozrywki) oraz wydarzenia i imprezy (np. sportowe, kulturalne). [...]

Jednak aby turysta dotarł do odpowiedniego miejsca i mógł je wyróżnić z mo-

rza innych obiektów, potrzebny mu jest oznacznik. Może nim być każdy rodzaj informacji przekazywanej potencjalnym lub aktualnym turystom pod postacią tablic informacyjnych, materiałów drukowanych, publikacji cyfrowych, wyróżnienia na mapie itd. Dopiero wówczas, gdy danemu miejscu nadane zostanie jakieś znaczenie i ranga, staje się ono atrakcją.

Współcześnie oznaczniki nie są, jakby się mogło wydawać, podrzędnym elementem systemu atrakcji turystycznych, ale mają w nim decydujące znaczenie. To one pozwalają wyróżnić atrakcję spośród innych obiektów; określają, co jest, a co nie jest atrakcją turystyczną. Wskazują, co naprawdę trzeba zobaczyć.

Zilustrujmy to dwoma przykładami. Pierwszy z nich zapożyczymy od opisującego Paryż Deana MacCannella, który zauważa: »Kiedy po raz pierwszy patrzy się na Luwr (zwłaszcza od strony Sekwany), można w ogóle go nie rozpoznać«. Wówczas wyda nam się on jedną z wielu budowli stojących wzdłuż rzeki. Dopiero zaglądając do przewodnika (pełniącego rolę oznacznika) i spoglądając na zdjęcie, uświadamiamy sobie, że ów budynek to właśnie najstynniejsza bodaj na świecie muzeum. Od razu baczniej mu się przyglądamy, bardziej zastanawiamy się, czy się on nam podoba, czy nie, robimy zdjęcie.

Drugi, trochę odwrotny przykład: we wrześniowy poranek gromada turystów czeka, aż skończy się msza w maleńkim kościele Santa Maria della Vittoria w Rzymie. Po nabożeństwie, zanim jeszcze grupa modlących wyjdzie ze świątyni, turyści przeciskają się do przodu, do kaplicy bocznej, by zobaczyć jedną z najstynniejszych rzeźb Berniniego – Ekstazę św. Teresy. Nie rozglądają się po kościele, nie zastanawiają się, co im się tam podoba, bo wiedzą, po co tu przyszli: wszyscy chcą zobaczyć marmurową rzeźbę, ponieważ to ona jest opisana w przewodnikach jako szczególnie cenna i warta zobaczenia. To ona zostanie uwieczniona na fotografii; to ona (będąc odpowiednio opisana) jest atrakcją. [...]

Warto zauważyć, że katalog tych obiektów nie jest zamknięty – z czasem zmienia się nasze postrzeganie tego, co atrakcyjne i warte zobaczenia, i coraz to inne obiekty, pierwotnie niegodne uwagi, stają się dla turystów ciekawe. Najlepszym chyba przykładem są pozostałości antycznego Rzymu, które przez całe wieki były niszczone, a Forum Romanum jeszcze w XVIII wieku było pastwiskiem. Dziś należy jednak do kanonu najważniejszych atrakcji turystycznych na świecie”.

ZADANIE PIĄTE

PODSUMOWANIE

Poproś osoby uczestniczące o podsumowanie spotkania. Pytania pomocnicze: *Czy i jak zmieniło się Wasze postrzeganie turystyki/ dziedzictwa? Który wątek Was najbardziej zaciekał? Jak wpłynął on na wasze postrzeganie podróżowania?*

ok. 5 minut

refleksja–rundka,
pytanie na forum

prezentacja
(slajdy nr 12-13)

ankieta
ewaluacyjna,
ulotki o projekcie

MATERIAŁY DODATKOWE DLA PROWADZĄCYCH

Przed realizacją scenariusza zachęcamy do zapoznania się z innymi materiałami dotyczącymi podróżowania i turystyki, gdyż można znaleźć w nich analogiczne lub uzupełniające tematykę zjawiska. Polecamy następujące materiały:

Magdalena Banaszekiewicz, *Pokaż mi pamiątkę z wakacji, a powiem ci, kim jesteś*,

 <https://post-turysta.pl/arttykul/pokaz-mi-pamiatka-z-wakacji-a-powiem-ci-kim-jestes>

Jennie Dielmans, *Witajcie w raju*, Wołowiec 2011.

Dean MacCannell, *Turysta. Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 2002.

post-turysta,

 <https://post-turysta.pl/>

Armin Mikos v. Rohrscheidt, *Turystyka Kulturowa – wokół definicji*, „Turystyka Kulturowa 2008, nr 1,

 <http://turystykakulturowa.org/ojs/index.php/tk/article/view/178/162>

Włączamy nowe narracje o świecie, projekt Polskiej Akcji Humanitarnej,

 https://www.pah.org.pl/projekt_narracje-2/